

Н. М. Попович

Київський університет імені Бориса Грінченка

СУТНІСТЬ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано сутність особистісно орієнтованих технологій в умовах неперервної педагогічної освіти. Розглянуто психолого-педагогічні й філософські концепції особистості та її структури, що становлять основу особистісно орієнтованого підходу. Висвітлено основні педагогічні умови процесу особистісно орієнтованого навчання.

Ключові слова: особистісно орієнтовані технології, майбутній учитель музики, неперервна педагогічна освіта.

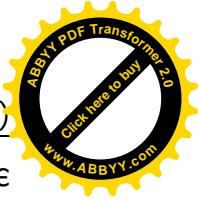
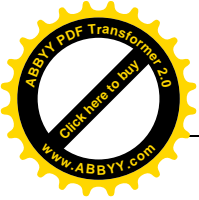
Постановка проблеми. Сучасні процеси гуманізації та демократизації суспільства, трансформації в сфері соціалізації людини обумовлюють необхідність удосконалення основних напрямів переходу від науково-технічної парадигми освіти, що орієнтує на засвоєння знань, умінь, навичок, до парадигми гуманістичної, спрямованої на особистісний розвиток і творчу самореалізацію особистості в культурі і соціумі, одним із шляхів якого є особистісно орієнтовані освітні технології. Необхідність виконання цих вимог ставить перед системою неперервної педагогічної освіти, яка має забезпечувати професійну досконалість і конкурентоспроможність майбутніх фахівців.

Разом з тим, вивчення стану професійної підготовки майбутніх учителів музики в системі неперервної педагогічної освіти вказує на те, що в особистісному розвитку студента у процесі його професійної підготовки існує низка суперечностей, а саме між:

– системою неперервної професійної підготовки вчителів музики, орієнтованої переважно на формування спеціальних знань й опанування відповідними технологіями та необхідністю розробки інноваційних дидактичних підходів і методів, що забезпечуватимуть розвиток особистості майбутнього вчителя музики, а також вдосконалюватимуть здатність до творчого саморозвитку та самореалізації;

– масовим характером підготовки фахівців мистецької сфери в умовах вищого навчального закладу та потребою в реалізації особистісно орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя музики;

– творчими й особистісними якостями майбутнього вчителя музики, на формування яких спрямована професійна підготовка у вищому навчальному закладі, та сучасними вимогами, нормами, стандартами професійної музично-педагогічної діяльності.

Подолання означених суперечностей, на нашу думку, потребує системного упровадження особистісно орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя музики в умовах неперервної педагогічної освіти, створення сприятливих умов для його особистісного й творчого розвитку, формування професійно-значущих якостей, необхідних для забезпечення успішного розв'язання завдань музично-педагогічної діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Наукові передумови виникнення особистісного підходу визначались у дослідженнях особистості в різних її аспектах (Б. Ананьєв, О. Бодальов, Л. Виготський, В. Ковальов, О. Леонтьєв, В. М'ясищев, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, І. Сікорський, З. Фрейд, К. Юнг та ін.).

Сучасні вимоги до формування особистісного підходу поступово визначались у дослідженнях таких вчених, як К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, І. Бех, М. Боришевський, В. Давидов, В. Моляко, І. Якиманська та ін. Важливі передумови становлення особистісного підходу розроблялись у дослідженнях А. Алексюка, Г. Балла, І. Зязюна, В. Козакова, Г. Костюка, С. Максименка, Н. Ничкало, В. Семиченко, О. Пехоти, Л. Пуховської, В. Чебишевої. Підґрунтям для розробки методики особистісно орієнтованого навчання в музичній педагогіці є праці авторів: С. Горбенка, Л. Масол, Н. Мозгальнової, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, Я. Сверлюка, В. Шульгіної, О. Щолокової.

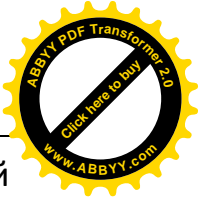
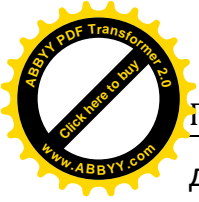
Мета статті – висвітлити сутність особистісно орієнтованих технологій в умовах неперервної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Розуміння особистості як самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і суб'єкта виховної взаємодії потребує пошуку нових технологій навчання, де особливо перспективним стає особистісно орієнтований підхід.

Оскільки, з погляду суб'єкта навчання, зміст освіти ділиться на зовнішній – середовище, і внутрішній, створюваний студентом при взаємодії із зовнішнім освітнім середовищем, то під особистісно орієнтованим змістом освіти ми будемо розуміти всі види змісту освіти як зовнішнього, так і внутрішнього, склад і структура якого обумовлені забезпеченням чи відображенням розвитку особистості студента.

Як зазначає М. Чобітько [4], орієнтація на розвиток студента як особистості, індивідуальності й активного суб'єкта професійної діяльності може бути реалізована лише на гуманістично-демократичних засадах педагогічної діяльності викладача вищої педагогічної школи.

У сучасних умовах спрямованості освіти на особистісний розвиток майбутніх учителів навчальна діяльність все більше набуває характеру

діалогу, співпраці, співтворчості, в яких переважає взаємозацікавлений обмін особистісними смислами і досвідом викладача і студента. Така організація професійної підготовки майбутніх вчителів, яка сьогодні отримала назву особистісно орієнтованої, можлива за умови розробки і впровадження сучасних технологій і моделей професійної освіти, що відповідають ідеї особистісно орієнтованої освіти.

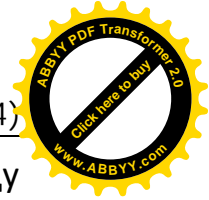
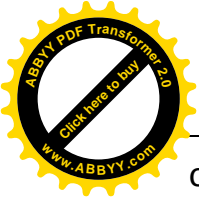
Особистісно орієнтований підхід є важливим психолого-педагогічним принципом, а також певним методологічним інструментарієм для організації навчально-виховного процесу, в основі якого сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових настанов, методико-психодіагностичних засобів гармонійного розвитку особистості.

Основу особистісно орієнтованого підходу становлять психолого-педагогічні й філософські концепції особистості та її структури, спрямованість особистості, духовний потенціал, духовний тезаурус особистості, особистісні психолого-педагогічні характеристики тощо.

Обґрунтовуючи теорію особистості С. Рубінштейн [3] підкреслював, що сутність особистості виявляється в здатності займати певну позицію, тобто особистості характерний такий рівень психічного розвитку, який дозволяє їй свідомо керувати власною поведінкою та діяльністю. Ідея даної концепції – створення умов для повноцінного прояву і розвитку таких функцій особистості: вибірковості, рефлексії, формування образу власного «Я», відповідальності та автономності особистості.

Як зазначають А. Кіктенко, О. Любарська, О. Пехота, національна система освіти, в руслі гуманістичної парадигми, реалізується через діяльність і має не тільки зовнішні атрибути спільності, але й своїм внутрішнім змістом передбачає співробітництво, саморозвиток суб'єктів навчального процесу, виявлення їх особистісних функцій. Автор звертає увагу на особистісну спрямованість технологій навчання тих, кого навчають, на забезпечення їх особистісної поведінки, самоуправління й розвиток творчого потенціалу учасників дидактичного процесу. Такий підхід допомагає реалізувати особистісний підхід у навчанні – зробити навчання сферою самоствердження особистості. Особистісно стверджувана ситуація, на думку авторів, сприяє актуалізації внутрішнього потенціалу особистості [2, 134–137].

На нашу думку, в процесі застосування особистісно орієнтованих технологій навчальний матеріал і навчально-виховний процес в цілому повинен бути персоналізованим. З цією метою в ході підготовки майбутніх фахівців потрібно використовувати такі форми, методи та способи його

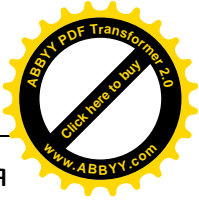
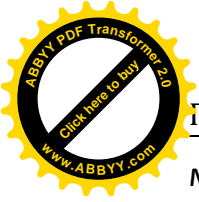
організації, які апелювали б до власного професійно-особистісного досвіду студента, активізували його емоційну й інтелектуальну сфери, підключали їх до процесу пізнання.

В умовах неперервної педагогічної освіти особистісно орієнтовані технології навчання спрямовані на забезпечення розвитку та саморозвитку особистості студента як суб'єкта пізнавальної та предметної діяльності, спираючись на його здібності, нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктний досвід та надаючи йому змогу реалізувати себе в різних видах діяльності, адже особистісно орієнтоване навчання ґрунтується на принципі варіативності.

І. Якиманська [5] виокремлює три моделі особистісно орієнтованої педагогіки: соціально-педагогічну, предметно-дидактичну та психологічну. Специфіка соціально-педагогічної моделі полягає в тому, що вона зумовлює процес виховання з попередньо заданими якостями. Освітні інститути створюють структуру такої особистості. Предметно-дидактична модель особистісно орієнтованої педагогіки пов'язана з предметною диференціацією, яка забезпечує індивідуальний підхід у навчанні. Технологія предметної диференціації будується на урахуванні складності та обсягу навчального матеріалу. Психологічна модель особистісно орієнтованого навчання спочатку зводилась до визнання відмінностей у пізнавальних здібностях студентів. При цьому метою освітнього процесу є корекція здібності до навчання як пізнавальної здібності, завдяки чому основою технології особистісно орієнтованого навчання є принцип суб'єктивності освіти.

На думку І. Беха, І. Якиманської [1; 5] застосування особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців, характеризується відповідними вимогами:

- гнучкість та варіативність навчально-виховного процесу, що потребує від майбутнього вчителя музики досконалого володіння музично-дидактичним матеріалом;
- позитивне оцінення та заохочення творчо-пізнавальних досягнень;
- проектування навчально-творчого процесу з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, змісту музично-навчального матеріалу, педагогічних ситуацій, що виражається в органічному поєднанні репертуару, музично-дидактичних матеріалів, методичних рекомендацій, а також доцільному використанні інноваційних та інтерактивних технологій;
- диференціація та індивідуалізація музично-педагогічного процесу, з максимальним врахуванням творчо-інтелектуального рівня розвитку студентів, їхнього професійно-особистісного досвіду та творчих

можливостей у розробці та використанні індивідуальних завдань для самостійної творчої діяльності;

– діяльнісно-творчий характер музично-педагогічного процесу – формування та розвиток багатогранності навичок та умінь музично-творчої й навчальної діяльності студентів, необхідних для професійної та творчої самореалізації особистості;

– інтерактивність, що реалізується у систематичній активній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу;

– проєктивність – розвиток творчої самосвідомості студентів, утвердження власної позиції в музично-навчальній діяльності; конструювання цілей і змісту музичного навчання і виховання у формі проєкту особистісного саморозвитку та самореалізації, шляхом застосування технології навчального проєктування для чіткого розуміння необхідності опанування професійними музично-педагогічними знаннями, вміннями та навичками для подальшого використання їх у професійній діяльності.

На нашу думку, однією з необхідних умов, що забезпечують ефективність особистісно орієнтованих технологій у системі неперервної педагогічної освіти є діалогічність педагогічної взаємодії.

Діалог як вирішальна умова ефективності спільної творчої взаємодії активних суб'єктів навчально-виховного процесу є характерною ознакою нової педагогічної парадигми.

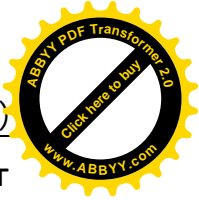
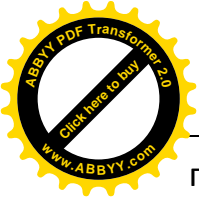
Діалогічне педагогічне спілкування – тип професійного спілкування, що відповідає критеріям діалогу і дає змогу відповідно до суб'єкт – суб'єктного принципу взаємодії викладача і студентів під час висловлювання виявити особистісне ставлення до предметної думки (І. Зязюн).

Педагогічне спілкування, організоване за принципом діалогічної взаємодії, відкриває нові шляхи для творчої самореалізації студентів, збагачення їхнього художньо-творчого потенціалу, оскільки щирість спілкування учасників діалогу забезпечує «особистісну формуючу функцію».

Досліджуючи унікальність діалогічних відносин необхідно підкреслити, що діалог є своєрідним всезагальним способом осягнення основ буття, особливою формою віднайдення себе у світі Істини, Краси і Добра.

Музично-естетичний розвиток учня відбувається в процесі діалогу його власної свідомості із зовнішніми стосовно неї свідомостями. Зовнішніми суб'єктами діалогу можуть бути як окремі персоналії (людське оточення), так і свідомість, сконцентрована у творах музичного мистецтва.

Необхідно відзначити, що процес спілкування відносно діалогу є його умовою, адже саме через спілкування формуються засоби і

передумови діалогу, реалізуються окремі думки, ідеї і рішення. Діалог створює умови для самовираження кожного з партнерів спілкування. Втім, характерна особливість діалогічного спілкування полягає не тільки у взаємному обміні інформацією, а й у створенні нових знань, осмисленні мотиваційного підґрунтя творчої взаємодії.

Оскільки педагогічне спілкування передбачає комунікативну взаємодію вчителя і учнів, спрямовану на психологічну оптимізацію навчально-виховного процесу, важливого значення набуває досягнення діалогічного контакту, що характеризується взаєморозумінням, співпереживанням і готовністю до творчої взаємодії.

Справжній діалог можливий лише за умови, коли його організатором є сильна, творча й активна особистість, здатна повести за собою, «заразити» своїм предметом, спонукати до активної дії, тобто вчитель із високим творчим почуттям.

Діалогічному стилю педагогічного спілкування властиві: цілісний вплив на особистість студента, його ціннісно-сміслові орієнтації, відкритість і щирість спілкування, високий рівень імпровізаційності під час спілкування, тобто готовність до новизни, орієнтація на діалог-дискусію, обговорення і, що найважливіше, поєднання доброзичливої вимогливості з довірою до самостійності студента.

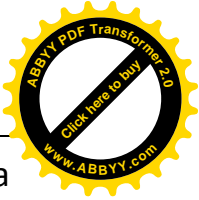
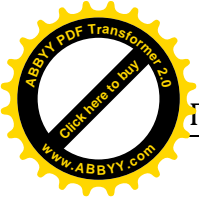
Діалогічність педагогічного спілкування забезпечується такими дидактичними принципами:

- а) доступність викладання і сприймання навчального музичного матеріалу;
- б) систематичність і послідовність педагогічного впливу;
- в) свідомі й творчі активності студентів.

Вплив діалогічної форми спілкування на емоційно-вольову активність особистості веде до позитивних змін у мотиваційно-потребній сфері майбутніх фахівців, спонукаючи їх до активної участі в генерації нових творчих ідей й формуючи стійкість при обстоюванні власних естетичних уподобань та оцінних суджень.

Педагогічний вплив з орієнтацією на діалогічний стиль педагогічного спілкування сприяє самовдосконаленню, активізує творчу самореалізацію та професійне зростання студентів.

Саме таке педагогічне керівництво, на нашу думку, якнайбільше стимулює виявлення власної індивідуальності та самостійності студентів, їхню творчу цілеспрямованість і здатність до компетентнісного та естетично-творчого самоаналізу.

Діалогічність педагогічного спілкування адекватно впливає на активізацію когнітивно-пізнавальної діяльності студентів, їхньої ініціативності, готовності до самостійного навчально-творчого пошуку, дає змогу стати рівноправним суб'єктом музично-педагогічного процесу у вищій школі, коригувати характер власної професійної, творчо-пошукової діяльності, усвідомлювати відповідальність за її результати.

Однією з основних умов діалогічного педагогічного спілкування є особистісно орієнтоване спрямування, при якому врахування індивідуальності особистості студента обумовлює основні критерії добору методичних засобів навчання.

У зв'язку із сучасною неогуманістичною реформою неперервної педагогічної освіти сутність підготовки майбутніх фахівців розглядається крізь призму внутрішнього світу особистості, її індивідуального розвитку як важливого чинника педагогічного впливу на неї.

Оскільки кожна особистість являє собою своєрідну сукупність потреб, мотивацій, настанов та емоційно-вольових особливостей, особистісний підхід до характеристики суб'єкта навчання потребує глибинних знань про індивідуальні особливості студента, зокрема про його обдарованість, рівень музично-творчого, й загального розвитку, ставлення до професії вчителя музики, навчальних матеріалів та форм їхньої репрезентації, а також про сформованість художнього мислення, аналітико-синтетичної діяльності, культури виявлення емоцій, почуттів і переживань.

Саме емоційно-естетичне забарвлення змісту професійно-особистісного і музично-виконавського досвіду студентів є плідним джерелом творчих пошуків, цілеспрямованості і наполегливості, самостійності та ініціативності в музично-творчій і навчальній діяльності.

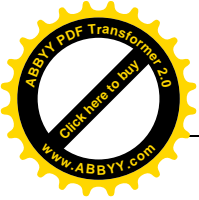
Діалогічність педагогічного спілкування забезпечує функціональність основних педагогічних умов особистісно орієнтованого навчання:

1. Узгодження змісту навчання з індивідуальними особливостями та музичними здібностями студента:

- самостійне проектування студентом власної навчальної діяльності;
- самоусвідомлення власних психолого-фізіологічних можливостей з метою пошуку індивідуальних способів творчого самовдосконалення;
- музично-творче самовдосконалення особистості.

2. Створення ситуацій успіху в музично-навчальній діяльності студента:

- очікуваний успіх;
- неочікуваний успіх;
- колективний успіх;

- гедоністичний ефект.
- 3. Побудова діалогічності музично-педагогічного процесу:
 - повага до партнера по музично-педагогічному спілкуванню;
 - повага до себе;
 - прийняття суб'єкта по спілкуванню таким, яким він є, орієнтація на його найвищі досягнення;
 - згода щодо базових знань, норм, цінностей та цілей діалогу;
 - толерантність як презумпція прийнятності;
 - максимальне використання потенціалу культури діалогу.
- 4. Активізація творчої самореалізації студента:
 - творча стимуляція;
 - співтворчість;
 - самостійна творчість.

Висновки. Отже, застосування диференційованого підходу в процесі особистісно орієнтованого навчання дає змогу використовувати як індивідуальні, так і колективні форми роботи, їхнє варіативне комбінування з орієнтацією на поступове ускладнення навчальних завдань.

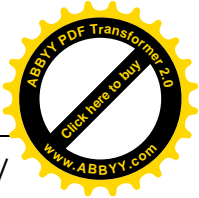
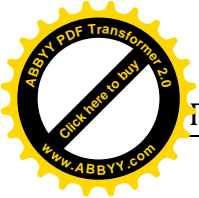
При цьому важливого значення набуває добір специфічних організаційних форм і методів опрацювання музичного навчального матеріалу, зумовлених специфікою музичного мистецтва, а також створення диференційованої системи необхідних умов, традиційних та інноваційних методів і засобів педагогічного впливу, спрямованих на перспективу розвитку учнів, виховання особистісних оцінних суджень, формування готовності до свідомої естетичної творчості.

Таким чином, індивідуалізація навчально-виховного процесу в процесі застосування особистісно орієнтованих технологій передбачає ефективну організацію й стимулювання когнітивно-пізнавальної, музично-навчальної й художньо-творчої діяльності студентів, формування мотивації до постійного творчого і професійного самовдосконалення.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у варіативності форм музично-педагогічного процесу, що сприяє підвищенню ефективності реалізації єдності освітньої, виховної і розвиваючої функцій навчання в умовах неперервної педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посібн. / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Освітні технології: навч.-методи. посіб. / [О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг.ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.

3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии (Мастера психологии) / С. Л. Рубинштейн. – Спб. : Питер, 1999. – 720 с.
4. Чобітько М. Г. Концептуально-педагогічні аспекти особистісно орієнтованої підготовки майбутнього вчителя // Професійна та моральна культура в педагогічній системі : зб. наук. праць / [за ред. Г. Є. Гребенюка]. – Харків, 2003. – С. 169–178.
5. Якиманская И. С. Личностно ориентированная школа: критерии и процедуры анализа и оценки ее деятельности / И. С. Якиманская // Директор школы. – 2003. – № 6. – С. 27-36.
6. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного общения / И. С. Якиманская – М. : Изд. фирма «Сентябрь», 2000. – 176 с.

РЕЗЮМЕ

Н. М. Попович. Сущность личностно ориентированных технологий в условиях непрерывного педагогического образования.

В статье проанализирована сущность личностно ориентированных технологий в условиях непрерывного педагогического образования. Рассмотрены психолого-педагогические и философские концепции личности и ее структуры, являющиеся основой личностно ориентированного подхода. Выделены основные педагогические условия процесса личностно ориентированного обучения.

Ключевые слова: личностно ориентированные технологии, будущий учитель музыки, непрерывное педагогическое образование.

SUMMARY

N. Popovich. Essence personality of the focused technologies in the conditions of continuous pedagogical education.

In article personality the focused technologies in the conditions of continuous pedagogical education is analyzed. Psychology-pedagogical and philosophical concepts of the person and its structures which are a basis personality of the focused approach are considered. The basic pedagogical conditions of process personality the focused training are allocated.

Key words: personality the focused technologies, the future teacher of music, continuous pedagogical education.

УДК 37.(091)

О. А. Устименко-Косоріч

Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СЕРБСЬКОЇ БАЯННО-АКОРДЕОННОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто етапи та шляхи розвитку сербської баянно-акордеонної школи з урахуванням соціокультурних та національно-ментальних координат локально зазначеної країни. Визначено, що баянно-акордеонна школа Сербії є показником зміни «культурного знаку» суспільства, яка трансформується у процесі еволюції історико-культурних домінант країни.

Ключові слова: баян-акордеон, школа, імідж, культурний образ, трансформація, мистецтво, освіта, культура.